

TÁRCA.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRI OSZTÁLYAINAK
ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1931—1933. ÉVBEN.

I.

Országos Széchényi Könyvtár.

1931.

Az 1931. év súlyos, világszerte érezhető válsága a gazdasági nehézségeket tette ez esztendő jellemzőjévé. Könyvtárunkkal kapcsolatban így már az a negatív megállapítás is örömmel jegyzendő fel, hogy évek óta nehéz és szűkös helyzete ebben az évben érezhetően nem súlyosbodott. Ebben a látszólagos vigaszban azonban benne van annak a sajnálatos ténynek beismerése is, hogy Könyvtárunk anyagi okokból kifolyólag ebben az esztendőben sem tudott a nemzeti könyvtár magas követelményének megfelelni. Csökkentett javadalmunk — melynek legnagyobb részét a nélkülözhetetlen nyomtatványok emésztik fel — még mai felettébb szűkre szabott gyűjtési körünk kitöltésére is elégtelennek bizonyult. Esztendőről-esztendőre jobban érezzük annak a felelősségnek súlyát, mely az egyre szaporodó anyag rendszeres köttetésének elmaradása révén a mai könyvtárosnemzedék lelkiismeretére nehezedik. Előbb-utóbb rá kell szánunk magunkat a kötetlen anyagnak a könyvtári forgalomból való teljes kivonására, melyhez az első lépést, e művek kikölcsozítésének beszüntetését, sajnos, már az elmúlt esztendőben megtettük.

E szomorú helyzetben egyedüli vigaszul a nemzeti áldozatkésztségnek SZÉCHÉNYI Ferenc alapítása iránt állandóan, sőt büszkén mondhatjuk, fokozottan megnyilvánuló megnyilatkozása szolgál. Hálásan kell megköszönnünk e helyen is azt a hallgatóságos társadalmi szolidaritást, melyet közönségünk vagyoni körülményeitől függetlenül Könyvtárunknak értékes ajándékokkal és letétekekkel való

gyarapításában szinte naponta tanusít. Ezt iparkodtunk megérdemelni akkor, midőn hagyományainkhoz híven meglevő értékeink fokozott használhatóvá tételére, a kutatásnak a könyvtári munka által való megkönnyítésére törekedtünk.

A már előző évben megindított könyvtárrendezési (raktározási és revíziós) munka az 1931. évi január hó 14-én dr. HÓMAN Bálint főigazgató elnöklésével megtartott értekezlet eredményeinek szemeltartásával folyt tovább. Ennek során még az első negyedévben befejezést nyert az évek óta felhalmozódott anyaghátrálék teljes feldolgozása és raktározása. A katalogizálás munkájának célszerű megosztásával, a szakozás és raktározás fázisainak tervszerű egybekapcsolásával az elmúlt esztendőben sikerült elérnünk azt, hogy a beérkező könyvek a növedéki naplóba történt bevezetéstől számított 7—8 munkanapon belül raktári helyükre kerültek, céduláik beosztattak, azaz e rövid idő alatt az olvasó számára hozzáférhetővé váltak. A közönség fokozottabb kiszolgálása céljából hónapról hónapra kifüggesztettük az újonnan beérkezett és már raktározott művek jegyzékét is.

A gyarapodás feldolgozásával párhuzamosan a nyomtatványi osztály tisztviselőinek egy másik csoportja a revízió munkáját végezte. Így egységesen rendeztük és raktároztuk a numerus currensbe osztott sorozatokat, valamint revideáltuk az új szaporulat kapcsán a régebbi, szakokba sorozott gyűjteményes munkákat is. Könyvtárunk anyagának oly kívánatos általános revízióját szintén munkába vettük az elmúlt esztendőben. Tekintettel arra, hogy a tervbevett, a Könyvtár használhatóságát előmozdítani hivatott szakkatalógus elkészítéséhez mostani szakrendszerünket és az annak alapján történő raktározási rendszert módosítanunk kell, kísérletképen a revíziót az egyik leggyakrabban használt és helyben leginkább szűkölködő szak anyagának numerus currensé váló átalakításával kapcsoltuk össze.

Az 1931. év második felében vette kezdetét a másodpéldányraktár anyagának felcédulázása és helyrajzi számozása, továbbá a középiskolai értesítőanyag átrendezése és revíziója.

Az év végén helyeztük üzembe a TODORESZKU-könyvtár «fekete-fehér» fényképezőgépét, amellyel 18×24 nagyságban készítettünk felvételeket jórészt könyvtárunk és a társintézmények anyagából. Örömmel állapítjuk meg, hogy közönségünk már eddig is nagymérvű érdeklődést mutatott e kezdeményezésünk iránt.

Az egyes külföldi érdeklődőkön kívül Könyvtárunkat csoportos látogatók is felkeresték. A szokásos iskola-vezetésekén kívül fel kell említenünk a lipcsei Deutsche Bücherei tisztviselőinek látogatását. Ezenkívül résztvett a könyvtár a fővárosi iskolánkívüli népművelés előadássorozatával kapcsolatos bemutatásokban is. A vezetést végezték: dr. ISOZ Kálmán, dr. TÓTH László, dr. PUKÁNSZKY Béláné, dr. BALOGH László, dr. TREML Lajos, dr. ASZTALOS Miklós, dr. KOZOCSA Sándor és dr. HALÁSZ Gábor.

Az 1931. év folyamán az Országos Széchényi Könyvtár tisztviselői karában a következő változások történtek:

JAKUBOVICH Emil dr.-t a kormányzó úr Ófőméltósága az Országos Széchényi Könyvtár igazgatójává nevezte ki.

ZOLNAI Klárát a Magyar Nemzeti Múzeum Főigazgatója 1931 január 1-től önkéntes gyakornoki minőségben a Könyvtárba osztotta be szolgálattételre.

BÁRÁNY István dr. és PAPP László dr. testnevelési ösztöndíjasok május 1-től a délutáni órákban teljesítendő szolgálatra Könyvtárunkhoz osztattak be.

KERNER Lujza napidíjast a Főigazgató úr 157—1931. sz. rendeletével szeptember hó 12-én a Magyar Nemzeti Múzeum Hírlap-osztályába helyezte át.

CSIZIK Nóra szaknapidíjas augusztus 1-én lemondott állásáról.

GRONOVSKY Ivánt a Magyar Nemzeti Múzeum Főigazgatója 173—1931. sz. a., október hó 19-én kelt rendeletével a közgyűjteményi gyakorlat megszerzése végett próbaidőre alkalmazott önkéntes gyakornoki minőségben a Könyvtárba osztotta be szolgálattételre.

Könyvtárunk nyomtatványi osztálya az elmúlt év folyamán összesen 21.571 kötettel és füzetrel, valamint 14.445 aprónyomtatvánnyal gyarapodott. Ebből 13.743 könyv és füzet, továbbá 14.083 aprónyomtatvány kötelespéldány, 3549 kötet és 149 aprónyomtatvány ajándék, 3763 kötet örökletét, 60 kötet és 16 aprónyomtatvány áttétel, 15 kötet csere és mindössze csak 441 kötet és 197 aprónyomtatvány jutott vétel útján Könyvtárunkba. Vételre fordított a Könyvtár 3845.29 pengőt, 898.23 német birodalmi márkát, 274 lírát, 118 svájci frankot és 184.50 cseh koronát.

Nevezetesebb szerzeményeink, melyek jórészt ajándékozás útján jutottak hozzánk, a következők voltak: SEITZ-TÖRÖK-féle természet-tudományi könyvtár 3485 kötet; PALÓCZI Edgár ajándéka 855 kötet

és 145 aprónyomtatvány (utazási irodalom); a váci-utcai leánygimnázium igazgatóságától 904 drb isk. értesítő; TÜRRE István könyvtára (GONDA Béla ajándéka).

Használat: 18.629 olvasó használt 62.497 művet; 7534 tértívenyen kikölcsönözött 11.188 mű.

Tisztviselőink munkabeosztása a következő volt: HAVRÁN Dániel c. könyvtárigazgató vezette az ajándék- és vételnaplót, intézte a vásárlásokat és a nyomtatványi osztály folyóügyeit. Dr. KEMÉNY György könyvtárnok feldolgozta és külön szakba csoportosítva raktározta a Könyvtárban meglevő országgyűlési nyomtatványokat; ellenőrizte a könyvkötést. Dr. SIKABONYI Antal, könyvtárnok a külügyminisztérium könyvtárában teljesített szolgálatot. Könyvtárunkban heti egy délelőttön folytatta az elszakított részek gyűjteményének rendezését. Dr. PÁNITY Vukoszava könyvtárnok a Hábórus-és Proletárgyűjtemény anyagát dolgozta fel folytatólagosan. Dr. PUKÁNSZKY Béláné KÁDÁR Jolán dr. könyvtárnok gondozta az APPONYI-könyvtár, TODORESZKU-HORVÁTH-könyvtár, a Régi Magyar Könyvtár és az ősnymtatványok anyagát, rendezte a színlapgyűjteményt és az APPONYI-könyvtár metszetanyagát. Irányította az APPONYI-kézikönyvtár feldolgozását. LAVOTTA Rezső zeneművészeti előadó az elmúlt év első három negyedében katalogizálta a könyvtár egész szerzeményanyagát, az utolsó negyedben pedig a vásárolt és letétbe helyezett anyagot. EPERJESY János könyvtártiszt ügyeletes szolgálatot teljesített az olvasóteremben, végezte a cédulák beosztását, résztvett a hátralékos anyag feldolgozásában, kikereste a duplumok és az egyesítésre váró művek céduláit. Dr. TREML Lajos I. o. s.-tiszt résztvett a hátralékos anyag feldolgozásában, leltározta a SEITZ-TÖRÖK-könyvtárat, segédkezett az L. eleg. g.-szak átalakításában és végezte az új szerzemények szakozását és raktározását. D. ASZTALOS Miklós I. o. s.-tiszt irányította a raktározás, valamint az L. eleg. g.-szak átalakításának és a sorozatok és gyűjteményes munkák revíziójának munkálatait. Vezette a numerus currens-anyag helyrajzi naplóját. Dr. KOZOSCSA Sándor II. o. s.-tiszt külföldi tanulmányútjáról április 16-án tért vissza. Ezután átvette a könyvkölcsönzést és az olvasótermi referens-szolgálatot. Dr. KNEZSA István szaknapidíjas augusztus 1-én tért vissza lengyelországi tanulmányútjáról. Végezte a folyó raktározási munkát és az L. eleg. g.-szak átalakítását. Dr. DEÉR József gyakornok résztvett a hátralékos anyag feldolgo-

zásában és az L. eleg. g.-szak átalakításában. Szeptember 12-én átvette a könyvtári titkárságot MONDOK Károlyné kezelő részvett a hátralékos anyag feldolgozásában, másolta az L. eleg. g.-szak repertóriumát és pótolta az e szakba tartozó művek hiányzó céduláit. Dr. K. KATONA Lajosné PALLÓ Margit dr. szaknapidíjas segédkezett a folyó raktározási munkákban, rendezte a numerus currensbe osztott sorozatokat és gyűjteményes munkákat. ZOLNAI Klára önkéntes gyakornok dr. PUKÁNSZKYNÉ irányítása mellett végezte az APPONYI-kézíráskönyvtár feldolgozását, naplózott, a régi cédulára rávezette az új könyvet és beosztotta a katalógusba az APPONYI-könyvtár céduláit. KERNER Lujza napidíjas végezte az igazgatóságon a titkári és gépelési teendőket. Szeptember 12-én áthelyeztetett a Magyar Nemzeti Múzeum Hirlaposztályába. PATAKY Alice polg. isk. tanárnő, beosztott tisztviselő, végezte a tankönyvanyag feldolgozását. Az év utolsó negyedében a kötelespéldány-szaporulatot katalogizálta. Dr. KUMLIK Emil ny. könyvtárigazgató az olvasótermi felügyeletet látta el. A negyedik negyedévben megkezdte a kettőspéldány-anyag feldolgozását. LÁSZLÓ Gyula ny. elemi isk. igazgató-tanító az év első felében végezte a kölcsönzés munkálatait, az év második felében a középiskolai értesítő-anyagot rendezte. GRONOVSZKY Iván, a közgyűjteményi gyakorlat megszerzése végett próbaidőre alkalmazott önkéntes gyakornok résztvett az L. eleg. g.-szak átalakításában, segédkezett a titkárságon, üzembehelyezte a fényképészeti laboratóriumot és végezte az összes idevágó munkákat.

Szeptember havától kezdve az olvasótermi szolgálatot felváltva a következő tisztviselők látták el: dr. TREML Lajos, dr. ASZTALOS Miklós, dr. KNEZSA István, dr. KATONA Lajosné, dr. HALÁSZ Gábor, PATAKY Alice, ZOLNAI Klára, MONDOK Károlyné, GRONOVSZKY Iván, EPERJESY János.

A kötelespéldány-osztályban dr. GULYÁS Pál főkönyvtárnok a vezető és ellenőrző munkákon kívül törzskönyvezte a kötelespéldányokat, szerkesztette a Magyar Könyvészetet és megreklamálta az évnegyedkimutatásokból hiányzó könyveket. ISTVÁNFI Károly könyvtári főtiszt naplózta a kötelespéldányokat, beosztotta és nyugtatta a végleges bibliografiai cédulákat, nyilvántartotta a nyomdaváltásokat és végezte a postai expediciót.

Kézirattárunk anyaga a mostoha viszonyok következtében csak igen kis mértékben és csaknem kizárólag ajándékok révén szaporodott.

Az 1931. évben az összes gyarapodás 1094 darab, 8 csomag és 4 doboz kézirat. Ebből vétel 926 drb, áttétel 19 drb, ajándék 143 drb, 4 csomag és 4 doboz, hagyaték 6 drb és 4 csomag. Vételre fordított a Kézirattár 1106.40 pengőt és 120 osztrák schillinget. A Kézirattárnak az elmúlt esztendőben nevezetesebb szerzeménye, sajnos, nem volt. A Kézirattár anyagának használatáról a következőkben számolhatunk be: 275 kutató használt 523 újkori, 51 középkori kéziratot, 1072 irodalmi levelet, 26 Petőfi-ereklyét, 18 nyelvemléket és 16 analectát, összesen 1706 darabot. 62 esetben kölcsönadott 78 újkori, 5 középkori kézirat, 4 Petőfi-ereklye, 5 nyelvemlék, 19 irodalmi levél, 22 kódex-fénykép és 3 hasonmás, összesen 136 darab.

A Kézirattár tisztviselőinek munkássága: dr. RÉDEY Tivadarné HOFFMANN Mária dr. könyvtárnok feldolgozta a SZINNYEI-, RAKODCZAY-hagyatékot, TAKÁTS Sándor levelezését, valamint a BATTHYÁNY-TREFORT-féle levelezést. Naplózott, cédulákat írt és osztott be, kutatókat szolgált ki. Dr. TÓTH László múzeumi titkár végezte az olasz kéziratok részletes leíró katalógusának munkálatait. Kutatókat szolgált ki, kalauzolt és egyes főigazgatói és igazgatói megbízásokban járt el. Dr. BARTONIEK Emma alkönyvtárnok végezte a középkori latin kéziratok katalogizálását, revideálta azok végleges céduláit, az anonym kéziratok szerzőit meghatározta. Kiszolgálta a kutatókat. Dr. HALÁSZ Gábor szaknapidíjas megkezdte és befejezte az APPONYI-hagyaték feldolgozását, cédulázta MORVAY Győző hagyatékát, megkezdte és folytatta Ponori THEWREWK Emil levél- és kézirat-hagyatékának rendezését. Kiszolgálta a kutatókat és véleményezett vételre kínált darabokat.

1932.

Az 1932. esztendő époly súlyos gazdasági helyzetben folyt le, mint az előző év s így jelentésemet a mult évihez hasonlóan, a súlyos gazdasági helyzet felemlítésével kell kezdenem. A Könyvtár egyre csökkenő jövedelme az eddiginél fokozottabb mértékben nehezítette meg anyagának rendszeres kiegészítését. A csekély dotáció igen jelentős részét a nélkülözhetetlen dologi kiadások emésztették fel s így könyvbeszerzésre ismét kevesebb összeget fordíthattunk, mint az előző években. Majdnem teljesen szünetelt a kötetlenül érkező köteles anyag köttetése s mivel ez a helyzet immár az évek hosszú sora óta változatlanul fennáll, a kötetlen, de nagy olvasótermi használatnak

örvendő könyvek állapota kezd katasztrofálisan siralmassá válni. A könyvkölcsönzés ebben az évben is igyekeztem a lehető legszűkebb körre visszaszorítani, mégsem tudom elhallgatni abbéli aggodalmamat, hogy a könyvek további romlása esetén kénytelen leszek a legutóbbi 15 esztendő magyar könyvtermelését még az olvasótermi használatból is kivonni. Könyvtárunk anyagi helyzetére jellemző, hogy az év folyamán piacra került egy híres grófi könyvtárból néhány unikumpéldányú, 1711 előtti magyar nyelvű mű, összesen 14.000 pengő forgalmi értékben, de az Országos Széchényi-könyvtár annyira nem volt fizetőképese, hogy a nagybecsű és gyűjtési körünkbe vágó kollekció egyetlen darabját sem tudta megszerezni.

Ebben a nyomasztó és súlyos gazdasági helyzetben mégis találkoztunk két örvendetes körülménnyel. Az egyik körülményre már a múlt évi jelentésben bátor voltam rámutatni. Ez a gr. SZÉCHÉNYI Ferenc szellemét fenntartó és Könyvtárunk iránt fokozottan megnyilvánuló nemzeti áldozatkészség, amely a sűrűn megismétlődő adományokban nyilatkozott meg. A másik körülmény az, hogy a lefolyt 1932-ös munkaévben a Könyvtár belső élete ismét örvendetes fejlődést mutatott. Egyes különgyűjtemények feldolgozása nagy léptekkel haladt a befejezés felé. A folyó gyarapodás feldolgozása pedig az egész év folyamán zökkenő nélkül és oly tempóban történt, hogy az év végéig teljes befejezést is nyert. Ezzel sikerült az olvasótermi igényeket Könyvtárunknál eddig alig tapasztalt mértékben kielégítenünk s a kapcsolatot a könyvtár és közönsége között hathatósan elmélyítenünk. A nehéz gazdasági helyzetben azt a célt tűztük magunk elé, amelyet már előző évi jelentésemben is megemlítettem: meglevő értékeink fokozott használhatóvá tételét és a tudományos kutatás könyvtári munka által való megkönnyítését.

Az év folyamán befejezést nyert egyik használhatatlanná vált szakunknak numerus currensé váló átalakítása, mely egyben kísérletül szolgált a végrehajtandó általános cédula- és könyvrevízió várható eredményére nézve. Jelentős lépésekkel haladt előre az iskolai értesítők feldolgozása. Beszámoltuk és ezzel a közönség számára hozzáférhetővé tettük az ú. n. díszmunkákat, amelyek az átszervezés óta hozzáférhetetlenek voltak. A hasonlóképpen éveken át hozzáférhetetlen megszállott területi gyűjteményt felkatalogizáltuk és megkezdtük annak bedolgozását a numerus currensbe. Ezáltal remélhető, hogy a gyűjteményt 1933 tavaszára a nagyközönség számára is

hozzáférhetővé tudjuk tenni. Tovább folytattuk az új gyarapodás havonkénti jegyzékének kifüggesztését, valamint üzemben tartottuk az előző évben üzembehelyezett és azóta a nagyközönség, valamint a testvér tudományos intézetek körében is nagy keresletnek örvendő fényképészeti laboratóriumunkat. A muzeális könyvgyűjteményekben, valamint a háborús- és proletárgyűjteményben szintén fennakadás nélküli munka folyt. A másodpéldányok cédulakatalógusának elkészítése is befejezése felé közeledik s ezzel sikerült a duplumanyag annyira szükséges revízióját is elvégeznünk. A nagyméltóságú VKM rendeletéből kifolyólag három tisztviselőnk végezte a MARCZALI-könyvtár helyszínén való feldolgozását, melynek ellenértékéül joga van Könyvtárunknak bizonyos mennyiségű anyagot kiválasztani a MARCZALI-könyvtár anyagából. Végül tovább folyt az országgyűlési nyomtatványok önálló szakká való átalakítása.

Az év folyamán feldolgoztuk és egy tömegben raktároztuk a m. kir. Folyamország által örökletétként nálunk elhelyezett ú. n. Duna-könyvtárat s ezzel sajátos Hungarica-gyűjteményünk egy újabb irányú gyűjtéssel lett gazdagabb. Nagy mértékben hozzájárult Könyvtárunk a Pen-Club 1932. évi kongresszusának sikeréhez, amennyiben annak alkalmi kiállításához nagyértékű és nagyszámú könyvanyagot választott és kölcsönzött ki. Kivette a Könyvtár részét a GARIBALDI-emlékkiállítás megrendezéséből is, melynek anyagához a Könyvtár gazdag anyaggal és a kiállításához annak adminisztratív megszervezésével járult hozzá.

A fentiekben jelzett munkák kapcsán állandóan igen nagy súlyt helyeztünk arra, hogy a munkát összekapcsoljuk a már annyira égetően fontossá vált revízióval. Különösen ügyeltünk arra, hogy az olvasóterembe felkatalogizálás nélkül betévedt anyagot kinyomozzuk és kiemeljük, valamint arra, hogy a sorozatok és gyűjteményes munkák körül tapasztalható raktározási tévedéseket és rendellenességeket kiküszöböljük. Így, ha egyetemes revíziót még nem is végeztünk, mégis igen nagy mértékben sikerült hozzájárulnunk ahhoz, hogy a könyvtár használhatóságát megnehezítő körülmények egy részét kiirtsuk.

Nem mulaszthatom el azonban, hogy két igen fontos körülményt le ne szegezzek. Az elmúlt évek hátralékainak feldolgozásával, valamint a folyó munka kapcsán, a könyvtár katalóguscédulaanyaga előre alig remélt mértékben megduzzadt. Így előállt az a helyzet, hogy

részben katalógustokok hiánya miatt, részben a katalógustokok befogadására szánt hely elégtelen volta miatt torlódást és így haladékos szenved az újabb céduláknak a feldolgozással párhuzamos beosztása a katalógusba. A Könyvtárnak feltétlenül módot kell találnia arra, hogy a könyvtári munka sikerét veszélyeztető és csupán anyagiakon múló körülményt kiküszöbölje. Hasonlóképpen nagyon kívánatos volna az évek óta egyre halmozódó kisformátumú katalóguscéduláknak a közönség számára való hozzáférhetővé tétele is. A helyzet azonban az, hogy kartotékfiókjaink nem lévén, a kiscédulák katalógusa nem állítható fel. A másik körülmény, amelyet feltétlenül meg kell említenem az, hogy a régi szakrendszerrel a numerus currensre történt áttéréssel megszűnt Könyvtárunkban az újonnan raktározott anyagnak szakkatalógusokba való bevezetése. Addig, amíg a könyvek szakok szerint raktározottak, a helyrajzi napló egyben szakrepertórium is volt. A numerus currens-rendszerű raktározás óta a helyrajzi napló ezt a szerepet nem tölti be s így a Könyvtár 1928 óta történt gyarapodásáról szakkatalógusunk nincs. A fentemlített kiscédulanyag egy felállítandó szakkatalógus reményében készült és készül. Viszont mindezekig nem történt döntés abban az irányban, hogy a Könyvtár a jövőben milyen szakrendszer mellett köti le magát. A könyvek utólagos szakozása tisztán a kiscédulák alapján igen sok esetben majdnem lehetetlen lévén, az a veszély fenyeget, hogy a szakrepertóriumok megszűnte és az új szakrendszer megkezdése közötti időszak alatt raktározott anyag mindkét szakkatalógusból ki fog maradni és így szakozatlanul marad. Mivel a szakkatalógus nélküli anyag tudományos kutatás céljaira sokkal nehezebben vehető igénybe, arra kell törekedni, hogy a kétféle szakrendszer közötti szakrendszer-telen intervallum minél rövidebb legyen. Fölöttébb kívánatos lenne tehát egy könyvtári szakülés összehívása, amely a szakrendszer ügyében annál is inkább döntésre vinné a dolgot, mert az 1931. évi január 14-én dr. HÓMAN Bálint főigazgató elnöklésével megtartott ülés hasonló tárgyú határozata gyakorlatilag nem jutott kivitelre.

Az egyes külföldi érdeklődőkön kívül az idén is több ízben keresték fel Könyvtárunkat csoportos látogatók, akiknek nagy része a szokásos iskolákból állott. Résztvett ezenkívül a Könyvtár a Fővárosi Iskolánkívüli Népművelés előadássorozatával kapcsolatos bemutatásokon is. Jelentősebb kalauzolás 24 esetben történt; a vezetést végezték dr. TÓTH László, dr. TREML Lajos, dr. ASZTALOS Miklós,

dr. KOZOCSA Sándor, dr. HALÁSZ Gábor, dr. DEÉR József, dr. KNEZSA István és GRONOVSKY Iván.

Az 1932. év folyamán az Országos Széchényi-könyvtár tisztviselői karában a következő változások történtek : dr. PÁNYI Vokuszava könyvtárnokot a Nemzeti Múzeum Főigazgatósága 28/932. sz. rendeletével ideiglenesen a Régészeti Osztályhoz rendelte át szolgáltatételre, majd ugyane számú rendeletével 3 hónap múlva visszarendelte a Könyvtárhoz. Dr. DEÉR József szaknapidíjas gyakornokot a VKM 18.632/1932—IV. sz. rendeletével megbízta a szegedi Ferenc József Tudományegyetem magyar történeti tanszékének helyettesítésével s ezzel kapcsolatban számára egyévi fizetéstelen szabadságot engedélyezett. DEÉR szabadságidejére a VKM ugyanezen számú rendeletével ZOLNAI Klára önkéntes gyakornokot a további alkalmaztatásra való kötelezettség nélkül napidíjasként alkalmazta. HUBAY Ilona napidíjast a Nemzeti Múzeum Főigazgatósága 208/1932. sz. rendeletével a Főigazgatóságról további szolgálattételre az Országos Széchényi-könyvtárba rendelte át. 1931. évi június 30-ával a VKM beszüntette dr. KUMLIK Emil ny. könyvtárigazgató tiszteletdíját, aki július 1-étől kezdve ellenszolgáltatás nélkül teljesít Könyvtárunkban szolgálatot. MELCZER Aladár ny. tábornok, aki tiszteletdíjasként Könyvtárunk bélyeggyűjteményét kezelte, a bélyeggyűjtemény további kezelésétől visszavonult.

A szokásos nyári tanulmányi segélyeket a Nemzeti Múzeum Főigazgatósága 146/1932. G. H. sz. alatt Könyvtárunknál dr. PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán könyvtárnok, dr. BARTONIEK Emma alkönyvtárnok és LÁSZLÓ Gyula önkéntes munkaeőr számára engedélyezte. Dr. KNEZSA István tiszteletdíjas gyakornok az 1932—33. tanévre a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr elhatározása folytán 800 P belföldi kutatási segélyben részesült.

* * *

Könyvtárunk nyomtatványi osztálya az elmúlt év folyamán összesen 12.631 kötettel és füzetrel, valamint 12.393 aprónyomtatvánnyal gyarapodott. Ebből 9473 könyv és füzet, továbbá 12.294 aprónyomtatvány kötelezpéldány ; 2895 kötet és 73 aprónyomtatvány ajándék ; 1 kötet és 26 aprónyomtatvány áttétel ; 3 kötet és 4 füzet csere és mindössze csak 255 kötet jutott vétel útján Könyvtárunkba. Vételre fordított a Könyvtár 3636 P 87 fillért, 97.45 német birodalmi

márkát, 46.25 svájci frankot, 120 francia frankot és 20.80 osztrák schillinget. Tehát a Könyvtár 1932-ben 208.42 P, 800.75 márka, 71.75 svájci frank és 184.50 csehkoronával vásárolt kevesebbet, mint az 1931. évben és csak 120 francia frankkal és 20.80 schillinggel növekedett a relatív kiadása: azaz könyvbeszerzésre kb. 1500 pengővel fordíthattunk kevesebbet, mint az előző évben.

Az év végén a m. kir. Államrendőrség Főkapitányságának politikai osztálya Könyvtárunknak adományozta az évek folyamán felgyülemlett kommunista propaganda-anyagot, erről azonban még pontos kimutatás nem készült. Hasonlóképpen nem bontottuk fel még, amíg arra az adományozótól külön engedélyt nem kapunk, SZÜLLŐ Géza 6 csomagot kitevő, megszállott területi gyűjteményünket gyarapító iratait.

Nevezetesebb szerzeményeink, amelyeknek egy része adomány gyanánt került Könyvtárunkba, a következők:

KERESSZEGI I.: *A keresztény hitnek... tárháza*. Várad, 1640.

SAMARJAI I.: *A helvét ecclesiáknak ceremoniajairól*. Lőcse, 1636.

MÁRTONFALVI Gy. *Tanító és cáfoló theológiája*. Debrecen, 1679.
Biblia Sacra, 1664.

Uj és ó kalendáriom. Debrecen, 1684. Kolozsvár, 1685. Lőcse, 1683, 1686, 1689, 1691, 1693, 1696—1700, 1702. (2 példány.)

Tropheum domus Estorasiánae. Viennae, 1700.

SALLUSTIUS: *Opera*, Venetiis, 1485.

VIRGILIUS: *Opera*, Venetiis, 1484. (Colligatum magyar vonatkozású bejegyzéssel.)

Donatus minor, Venetiis, 1517. KAYM Orbán budai könyvkereskedő kiadása.

BOGÁTHY FAZEKAS M.: *Az ötödik része Mátyás király dolgainak*. Kolozsvár, 1580.

Az év folyamán a következő cserék történtek: *Das jüdische Magazin*, szerk.: BETTELHEIM Soma, No 1—4, Berlin, 1929 (több nem jelent meg); cserébe adtuk OPPENHEIMER: *Hoch gefühle*, Pressburg, 1825 c. aprónyomtatvány duplumot. SZÉKELY Miklóssal cseréltünk 3 darabért 3 darabot.

Használat: 21.293 olvasó használt 56.570 művet; 7732 térítvényen kikölcsönözött 13.624 mű. Egész évi nyitási napok száma: 271.

* * *

A tisztviselők munkabeosztása a következő volt: HAVRÁN Dániel c. könyvtárigazgató vezette az ajándék- és vételnaplót, intézte a vásárlásokat és a Nyomtatványi Osztály folyóúgyeit. Dr. KEMÉNY György könyvtárnok folytatta az országgyűlési nyomtatványok külön szakba való csoportosítását és feldolgozását; ellenőrizte a könyvkötést. Dr. SIKABONYI Antal könyvtárnok a külügyminisztérium könyvtárában teljesített szolgálatot. Könyvtárunkban heti 1 délelőtt jelent meg, de mióta a megszállott területi gyűjteményt az ősz folyamán átadta, egyáltalán nem teljesít nálunk szolgálatot. Dr. PÁNITY Vukoszava könyvtárnok folytatólagosan dolgozott a Háborús- és Proletárgyűjtemény anyagán. Dr. PUKÁNSZKY Béláné KÁDÁR Jolán dr. könyvtárnok végezte a muzeális könyvgyűjteményekkel kapcsolatos folyómunkákat, az APPONYI-metszetgyűjtemény és APPONYI-*Novissima* rendezésével és katalogizálásával foglalkozott, irányította az APPONYI-kézikönyvtár feldolgozását. LAVOTTA Rezső zeneművészeti előadó katalogizálta a II. sz. növedéki napló anyagát, az utolsó negyedben pedig a megszállott területi gyűjteményt. EPERJESY János könyvtártiszt végezte a cédulák beosztását, ezzel kapcsolatban kiemelte a duplumok és az egységesítésre váró művek, továbbá a díszművek céduláit. Résztvett a MARCZALI-könyvtár jegyzékének összeállításában. Dr. TREML Lajos I. o. s.-tiszt végezte az egész könyvanyag raktározási munkálatait, román desiderata-katalógust állított össze, résztvett a MARCZALI-könyvtár jegyzékének összeállításában. Dr. ASZTALOS Miklós I. o. s.-tiszt irányította a raktározási, valamint a revíziós munkákat, június óta az adminisztráción végezte a titkári teendőket, ezalatt is vezette a numerus currens helyrajzi naplóját. Dr. KOZCSA Sándor II. o. s.-tiszt vezette a könyvkölcsönzést, ellátta az olvasótermi referensszolgálatot. Dr. KNEZSA István tiszteletdíjas gyakornok elvégezte az L. eleg. g. szak numerus currensé váló átalakítását, újrarendezte és beszámozta az úgynevezett díszműveket. Résztvett a MARCZALI-könyvtár jegyzékének elkészítésében. Dr. DEÉR József júniusig a titkári teendőket végezte az adminisztráción, szeptemberig alkalmi könyvtári munkákat végzett. Ekkor egyévi fizetéstelen szabadságra ment és a Ferenc József-Tudományegyetemen a magyar történeti tanszéket helyettesítette. MONDOK Károlyné kezelő az L. eleg. g. szak- és a díszművek céduláit pótolta és megírta ezek kis céduláit. Dr. KATONA Lajosné, PALLÓ Margit dr. szaknapidíjas végezte az állandó olvasótermi revíziót

katalogizálta és raktározta a sorozatos és gyűjteményes munkákat. Résztvett az állandó raktárrevízióban. Dr. ZOLNAI Klára önkéntes gyakornok, majd ideiglenes napidíjas feldolgozta az APPONYI-segéd-könyvtárat, rendezte a Régi Magyar Könyvtár III. cédulakatalógusát. HUBAY Ilona napidíjas PUKÁNSZKYNÉNak segédkezett az APPONYI-könyvtár katalogizálásában. PATAKY Alice beosztott polg. isk. tanár nő folytatta a tankönyvanyag feldolgozását s katalogizálta a kötelespéldányanyagot. Dr. KUMLIK Emil ny. könyvtárigazgató, tiszteletdíjas, majd önkéntes segéderő a duplumanyag katalogizálását végezte. LÁSZLÓ Gyula ny. elemi isk. igazgató-tanító, önkéntes segéderő, folytatta az iskolai értesítők feldolgozását és beszámozását. Dr. GARDA Samu ny. középiskolai tanár ezidén is önként bejárta és folytatta a térképanyag feldolgozását. GRONOVSKY Iván, a közgyűjteményi gyakorlat megszerzése végett próbaidőre alkalmazott önkéntes gyakornok, végezte a titkárságon a gépírói munkákat, készítette az új szerzemények kifüggesztett jegyzékeit s végezte a fényképezési üzem minden munkáját és adminisztrációját.

Az olvasótermi szolgálatot felváltva végezték a könyvtár, kéziratár és zenei osztály VIII. fizetési osztályon alul levő tisztviselői. Minden tisztviselő körülbelül két és félhavonként egyszer, hétfőtől péntekig látta el ezt a munkakört s ugyanakkor az illető tisztviselő zárta is a könyvtárat. Az ingyenes munkaerők ebben a munkában, az egy LÁSZLÓ Gyula kivételével, nem vesznek részt. Minden szombaton a Hírlaptár ad olvasótermi ügyeletes tisztviselőt.

* * *

A kötelespéldány-osztályban dr. GULYÁS Pál főkönyvtárnok a vezető és ellenőrző munkákon kívül törzskönyvezte a kötelespéldányokat, szerkesztette a Magyar Könyvészetet és megreklamálta az évnegyedi kimutatásokból hiányzó könyveket. ISTVÁNYI Károly könyvtári főtiszt naplózta a kötelespéldányokat, beosztotta és nyugtatta a végleges bibliografiai cédulákat, nyilvántartotta a nyomdaváltozásokat és végezte a postai expediciót.

A kötelespéldány-osztály ügyforgalma a következő volt: Beiktatott csomag 587, reklamáció 552, levél 1367, benaplózott mű 9473, falragasz 5870, gyászjelentés 1374, hivatalos irat 84, műsor 894, perirat 8, színlap 2804, különféle 1260.

* * *

Kézirattárunk a nyomtatványi osztályhoz hasonlóan, megérezte a nehéz gazdasági helyzetet s nem gyarapodott oly mértékben, mint amennyire a piacon levő anyag szerint gyarapodhatott volna. Az 1932. évben az összes gyarapodás 874 darab, 9 csomag és 6 láda kézirat. Ebből vétel 277 drb, áttétel 51 drb, ajándék 6 láda, 276 drb, hagyaték 2 drb, csere 1 drb, letét 1 csomag, hivatalos fénykép 23 drb, raktárrendezésből előkerült 3 csomag és 244 drb. Vételre fordított a kézirattár 1281.29 pengőt. Eszerint az 1931. évvel szemben ez évben mintegy 80 pengővel többet fordítottunk kézirattárunk anyagának gyarapítására.

A Kézirattár 1932. évi nevezetesebb szerzeményei a következők :
TELEGDI, Joannes : *Priscae Hunnorum linguae rudimenta*, 1671.

Cím nélküli ősnymtatvány, a bekötési tábla belső lapján pársoros régi magyar nyelvemlék : orvosi recept a XV. század végéről, vagy inkább a XVI. század elejéről.

VORAGINE, Jacobus de : *Legenda aurea et tractatus varii theologici*.
XV. század.

Emigrációs levelek : UJHÁZY László, MEDNYÁNSZKY Sándor, TÜRRE István, ASBÓTH Lajos, gr. BETHLEN Gergely, TELEGGDI László.

A kézirattár anyagának használatáról a következőkben számolhatok be : 428 kutató használt 830 újkori, 3 középkori kéziratot, 1942 irodalmi levelet és 131 analektát, összesen 2906 darabot. 63 esetben kölcsönadott összesen 360 darab.

A Kézirattár tisztviselőinek munkássága : Dr. RÉDEY Tivadarné HOFFMANN Mária dr. könyvtárnok folytatólagosan megcédulázta a kézirattár új gyarapodását, több nagyobb hagyatékot rendezett és katalogizált. Vezette az ideiglenes és végleges növedéki naplót, résztvett a kutatók kiszolgálásában és a vételre benyújtott kéziratok becslésében. A feldolgozott anyagot beosztotta a törzsanyagba. Dr. TÓTH László múzeumi I. o. titkár kézirattári folyómunkákat végzett, elkészítette az olasz kéziratok részletes katalógusát, különleges könyvtári megbízásokat teljesített, kutatókat szolgált ki. Dr. BARTONIEK Emma alkönyvtárnok elkészítette a latin kéziratok részletes leíró katalógusát, végezte a középkori kéziratok múlt években elkészített katalógusának második revízióját, kutatókat szolgált ki. Dr. HALÁSZ Gábor szaknapidíjas gyakornok feldolgozott több hagyatékot és azoknak anyagát a törzsanyagba osztotta. Feldolgozta és felcédulázta az oct. hung. eddig részleteiben nem katalogizált kolligá-

tumait, majd ugyanezt végezte a quart. hung. kötetekkel, amelyeknél eljutott az 1525. jelzetig. Résztvett a kutatók kiszolgálásában, vételre kínált kéziratok becslésében. Az arcképgyűjteményt kezelte és kiegészítette.

1933.

Az 1933-ik év az Országos Széchényi-Könyvtár életében örökre emlékezetes esztendő marad. Azt mondhatjuk, hogy alapítása és mai helyiségeibe való költözése óta életének legnagyobb eseménye játszódott le ebben az esztendőben, amikor a békeszerződések alapján megindult tárgyalások befejeztével a Magyarországot érdeklő múkincsek egy része visszakerült Magyarországra s abból 37 nagybecsű kézirat az Országos Széchényi-Könyvtár tulajdonába került. A 37, tülnyomó részben középkori kézirat közt ott vannak a középkori magyar történet felbecsülhetetlen értékű forrásai: az Anonymus-kézirat, a Bécsi Képes Krónika, az Acephalus-kódex, a Sambucus-kódex, stb., továbbá két nyelvemlékünk: a bécsi magyar biblia (Révai-kódex) és a Birk-kódex; a becses jogtörténeti emlékek: a Turóczi- és az Ilosvay-kódex és a Quadripartitum-kézirat; a kiváló értékű gazdaságtörténeti forrás, II. ULÁSZLÓ számadáskönyve; MÁTYÁS egykori híres könyvtárának 16 darabja, közöttük a ragyogóan illuminált Philostratus-kódex; a bécsi udvari könyvtár alapját megvető magyar ZSÁMBOKI János könyvtárának néhány becses darabja. A Könyvtár ezzel a gyarapodással valóban nemzeti könyvtárrá lett s ma már azt mondhatjuk, hogy a magyar szellem multjának írásos emlékei immár más könyvtárak által felülmúlhatatlan viszonylagos teljességben vannak együtt Könyvtárunkban.

A velencei egyezményen alapuló, most említett gazdagodáson kívül egyéb nagyértékű s a maga nemében páratlan anyaggal is gyarapodott a Könyvtár állománya, amennyiben a nagyméltóságú VKM külön folyósított anyagi támogatásával sikerült a nyár folyamán a XVI. századi magyar ponyvairodalomnak néhány igen ritka darabját s az ősz folyamán a páratlan értékű XV. századi székely rovasábécét megszerezni. Ugyancsak külső támogatás, a Múzeumbarátok Egyesületének anyagi hozzájárulása tette lehetővé, hogy a három erdélyi magyar nyelvemlék-kódex egyikét, az ú. n. Teleki-kódexet is megszerezhettük. Könyvtárunk ilymértvű gazdagodása, az új anyag természete miatt, szinte még a TODORESZKU- és az

APPONYI-könyvtár adománya által való gazdagodásunk mértékét is felülmúlja s így méltán állíthatjuk, hogy az 1933. esztendő a Könyvtár történetében jelentőségre közvetlenül a Könyvtár megalapításának éve után következik.

Az előző évekről szóló összefoglaló jelentéseimet a gazdasági helyzet egyre súlyosbodó voltának jellemzésével kellett kezdenem. A gazdasági helyzet az elmúlt évben sem javult, viszont két körülmény a Könyvtár gazdasági helyzetét mégis lényegesen javította. Az egyik körülmény az, hogy Könyvtárunk a magas minisztériumtól az év folyamán rendkívüli dotáció gyanánt 3600 pengő és 500 svájci frank, a Múzeumbarátok Egyesületétől 1000 pengő rendkívüli anyagi támogatásban részesült s így az ez évben rendelkezésére állott rendkívüli anyagi eszközök majdnem elérték az állami dotáció összegét. A másik körülmény az volt, hogy Könyvtárunk dotációját évről-évre következetesen mintegy évi 3—4000 pengő összegű, az előző évekből áthozott adósság terhelte. Az 1932—33. költségvetési évben a könyvbeszerzéseket arányba hoztuk a rendelkezésünkre álló anyagi erőnkkel s így az 1933—34. költségvetési esztendőbe végre adósságmentesen jöttünk át. Ezzel lehetővé vált az, hogy évi dotációnkat azon évi beszerzésekre fordítsuk, amelyekre a dotáció folyósított. Ennek megfelelően, bár állami dotációnk az idén is a tavalyi keretek között mozgott, 1933. második felében már arra is gondolhattunk, hogy megkezdjük a háború befejeztével csonkán maradt folyóirataink és gyűjteményes munkáink kiegészítését.

Könyvtárunk felbecsülhetetlen értékű gyarapodása és gazdasági helyzetének tisztázása mellett mint örvendetes momentumról kell az idén is megemlékeznünk arról, hogy a Könyvtárunk iránt immár évek óta fokozottan megnyilvánuló nemzeti áldozatkészség, mely a sűrűn megisméltódó adományokban nyilatkozott meg, ez évben sem lanyhult el. Ebben a körülményben azon következetes törekvésünk sikerét látjuk, amely arra irányul, hogy Könyvtárunkat és az azt igénybevevő nagyközönséget pontos és figyelmes kiszolgálásunkkal a lehető legközelebbi viszonyba hozzuk egymással. A közönség adományozó kedvének növekedése abból a bizalomból fakad, mellyel törekvéseinket figyelni s a Könyvtár fokozódó használhatóságán észreveszi.

Mult évi jelentésemben mint örvendetes körülményre mutattam rá arra, hogy a Könyvtár belső élete egyre egészségesebb fejlődést

mutatott s ezzel egyre jobban megközelítettük a magunk elé tűzött célt : meglevő értékeink fokozott használhatóvá tételét és a tudományos kutatás könyvtári munka által való megkönnyítését. Ez a belső munkakedv most sem csökkent, azonban a közbejött rendkívüli munkák annyira megterhelték Könyvtárunk személyzetét, hogy ebben az évben nem igen volt alkalmunk arra, hogy Könyvtárunk használhatóságát a régi hibák fokozatos kiküszöbölésével fokozzuk, meg kellett elégednünk azzal, hogy sikerült elérnünk, miszerint a rendkívüli munkák elvégzése nem okozott zavart és késedelmet a rendes könyvtári munka elvégzésében, az évi gyarapodás feldolgozásában.

Könyvtárunk személyzetére ez évben a következő rendkívüli munkák elvégzése hárult : be kellett fejezni a MARZALI-könyvtár jegyzékbefoglalását, mely munka megkezdéséről már előző évi jelentésemben beszámoltam. MARZALI Henrik az év folyamán lakást változtatott s hogy felvett jegyzékünk ne veszítse el használhatóságát, kénytelenek voltunk a könyvtár költöztetését is magunkra vállalni. Előző évi jelentésemben jeleztem azt is, hogy az ú. n. megszállott területi gyűjteményt, mely több, mint egy évtized gyűjtésének eredménye, de a közönség számára hozzáférhetetlen, önállóan nem naplózott, katalogizálatlan volt, a közönség számára hozzáférhetővé kívántuk tenni s ezért azt felkatalogizáltatva a numerus currens-rendszerű raktárba bedolgoztattam. Hogy a gyűjtemény külön jellegét megőrizhessük, minden műről egy második kisformátumú katalóguslapot is készíttettem s a jövőben is minden megszállott területről származó műről két ilyen cédulát fogunk írni. Ezek a másodpéldányú kiscédulák mindig külön katalógusban fognak a nagyközönség elé kerülni s ezzel a gyűjtemény egysége biztosítva van. A megszállott területi gyűjtemény most ismertetett feldolgozása mélyen benyúlt ebbe az évbe is. Különösen nagy feladatot rótt Könyvtárunk személyzetére az a rendkívüli munka, amely a vallás- és közoktatásügyi minisztérium pedagógiai könyvtárának feloszlataása kapcsán hármlott ránk. Nevezett könyvtár feloszlataása kapcsán át kellett néznünk a feloszlátandó könyvtár teljes katalógusát s hogy abból az Országos Széchényi-Könyvtárat érdeklő anyagot kiválaszthassunk, az egész katalógust össze kellett vetnünk Könyvtárunk katalógusával. Mivel a munka elvégzése rövid és szigorú határidőhöz volt kötve, a munka elvégzésére nemcsak a könyvtári folyómunkák-

kal foglalkozó tisztviselőket, de még a külön gyűjteményekben dolgozókat is igénybe kellett vennem. Ily természetű és mennyiségű rendkívüli munka mellett kétségtelenül elismerést érdemel az, hogy az ajándékozás és kötelespéldány alapján befolyt évi anyag, bár az év folyamán egyszer-kétszer feltorlódott, az év végére mégis teljes feldolgozást nyert s így az év folyómunkájából az 1934. munkaesz-tendőre hátralék nem vitetik át.

A Könyvtár belső munkája a már említett rendkívüli feladatok megoldásán kívül a következőkben merült ki. Teljes feldolgozást nyert az évi gyarapodás : az anyag felkatalogizáltatott, raktározta-tott, helyrajzilag naplóztatott s mint új növedék, az emeleti hirdető-táblán kifüggesztetett. Ha a katalóguscédulák beosztásában késede-lem mutatkozik, az arra vezethető vissza, hogy a közelmúlt években felfokozott könyvtári munka kapcsán a katalógustokok annyira megteltek, hogy újabb 100—150 tok beállítása nélkül az újabb cédu-lákat beosztani már nem tudjuk. Rendszeresen tovább folyt a fel-dolgozási munka az ú. n. külön gyűjteményekben : a muzeális könyv-gyűjteményekben (APPONYI-könyvtár, R. M. K.) és a háborús, meg proletárgyűjteményben. A díszművek hozzáférhetővé tétele kapcsán még esedékes utólagos munkák szintén befejeződtek. Súlyos hiánya volt Könyvtárunknak az, hogy a NYIREŐ-féle átszervezések kapcsán kiemelt ú. n. editio princepsok zártak nyilvánított gyűjteménye teljesen hozzáférhetetlenné vált. Ezt a gyakran igényelt anyagot revízió alá vétettük, jegyzékbe foglaltattuk, beszámoltattuk s ezzel ismét sikerült az annakidején abbanmaradt átszervezési munkákból ránk nehezedett bénító körülményekből egyet megszüntetnünk. Befejezést nyert az országgyűlési nyomtatványok új «Diaetalia»-csoportba való átdolgozása. Ugyancsak a NYIREŐ-féle átszervezés egyik hiánya volt, hogy a II. és III. teremben felállított folióknak annakidején nem készült el a helyrajzi naplója. Az idén sikerült ezt a hiányt is részben pótolni, amennyiben az egyik terem folio-hely-rajzinaplója elkészült. Befejezést nyert a duplumraktár könyv-anyagának jegyzékbefoglalása is, jelentős lépéssel haladt előre az iskolai értesítők részletes és pontos új feldolgozása ; különös súlyt fektettünk arra, hogy a Könyvtárunkban mutatkozó hiányokat részben a be nem küldött kötelesanyag erélyesebb reklamálása útján, részben vásárlás révén a lehetőség szerint pótoljuk. Folytattuk a másfél évvel ezelőtt bevezetett és kitűnően bevált havonkénti, sőt

félhavasokénti kifüggesztését az új könyvtári gyarapodásnak s hasonlóképpen közmegelegedésre és egyre fokozódó érdeklődés mellett működött a mintegy másfél évvel ezelőtt üzembehelyezett fényképzési laboratóriumunk is.

Könyvtárunk ez évben több kiállításon vett részt. Legnagyobb jelentőségű ezek között a bécsi gyűjteményekből Magyarországnak jutott tárgyak kiállítása. Aránylag ennek előkészítésével Könyvtárunknak a legtöbb elfoglaltsága, amennyiben élénk részt vettünk az anyag átvételét előkészítő munkálatokban, magam résztvettem Bécsben a tárgyak átvételében s az átvett anyag pesti kicsomagolása és kiállításra való elkészítése, katalógusba foglalása is fokozott gondosságot követelt meg. A tavasz folyamán gazdag kéziratvárosi és nyomtatványi osztályi anyaggal vettünk részt a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság jubileumi kiállításán, nemkülönben ősszel a Nemzeti Múzeum helyiségében rendezett BÁTHORY István-SOBIESKI János-emlékkiállításán is. Mindkét kiállításra az anyag kiválasztását és a leíró katalógus számára való feldolgozását Könyvtárunk szakosztályi vezetői végezték. Nyomtatványi Osztályunk jelentős mennyiségű nyomtatvány-anyagot kölcsönzött a lengyel követség útján a Varsóban rendezett reprezentatív kiállításra, amely az idegen nyelven megjelent lengyel szerzőjű szépirodalmat kívánta bemutatni. Résztvett Könyvtárunk kéziratvárosi az Orsz. Ügyvédmúzeum által rendezett KATONA József-emlékkiállításán is.

Az elmúlt munkaév jellemzése és a végzett munkák rövid vázolója után ki kell térnem azokra a nehézségekre is, amelyek Könyvtárunk nyugodt továbbfejlődését egyre súlyosabban veszélyeztetik. Legelső helyen kell megemlékezni az egyre végzetesebb méreteket öltő helyhiányról, amely a raktárakban mutatkozik. Különböző évnegyedi jelentéseimben már több ízben rámutattam arra a körülményre, hogy a Könyvtár raktárai már annyira megteltek, hogy mindössze még néhány év gyarapodását fogjuk tudni elhelyezni. A raktárakban mutatkozó helyhiány azonban sokkal hamarabb katasztrófálissá lett, semmint arra a gyarapodás szokásos mérete mellett számíthattunk volna. Az egykori Országos Tanszermúzeum és Pedagógiai Könyvtárból alakított kultuszminisztériumi könyvtár felosztása kapcsán Könyvtárunk az elmúlt év folyamán nemcsak több ezer darab könyvvel gyarapodott, hanem megkaptuk a felosztott könyvtár mintegy 70 és egynéhány ezer darabnyi iskolai

értéstitőanyagát is. Mivel ennek az anyagnak az átadása azzal a kötelezettséggel járt, hogy ezután Könyvtárunk hiteles iskolai bizonyítványmásolatokat kell, hogy kiadjon, kénytelenek voltunk a több, mint 120 folyóméternyi értéstitőanyagot hozzáférhetővé tenni, illetve felállítani. Ezzel mintegy 4—5 év gyarapodásának raktározási területét veszítettük el s ma úgy állunk, hogy bár nem is gondolunk arra, hogy a Pedagógiai Könyvtár könyvanyagához hozzá is nyuljunk, mégis mindössze legfeljebb 2—3 esztendő normális gyarapodásának elraktározására van férőhely. Ha a Pedagógiai Könyvtárból kapott könyvanyagot is hozzáférhetővé akarnók tenni, nem hogy hely nem maradna újabb gyarapodásra, de a ma rendelkezésre álló hely sem volna elegendő erre a célra. Az egyre növekedő és most már eltagadhatatlanul katasztrofális mértékű helyhiány a Könyvtár jövője szempontjából alig elviselhetően súlyos gondot jelent. Ha a legközelebbi jövőben nem jut Könyvtárunk újabb raktár céljaira felhasználható termekhez, vagy pedig nem kap egy céljának a mainál minden tekintetben jobban megfelelő más épületben elhelyezést, 2—3 éven belül feltétlenül odajut, hogy feladatának hely hiányában képtelen lesz tovább megfelelni.

Hasonlóan a helyhiányra vezethető vissza az a fájdalmas állapot, hogy a NYIREŐ-féle átszervezés alkalmával megszüntetett külön kutatóhelyiséget nem tudjuk sehol sem felállítani. A közönséget különben egyéb téren egyre jobban kiszolgáló Könyvtárunk így éppen a komolyabb kutatómunkát végzőket nem tudja elhelyezni s ezzel nemcsak számos neheztelést von magára, hanem oly kiküszöbölhetetlen súrlódási felületet kénytelen viselni, amely a nyugodt könyvtári munkát állandóan zavarja. Sajnos, a mai körülmények között nincs mód arra, hogy ezen a fájdalmas állapoton változtassunk.

Már előző évi jelentésemben rámutattam arra, hogy a könyvköttetés majdnem teljes szünetelése miatt a kötetlenül érkező kötelesség azon része, amely nagy olvasótermi használatnak örvend, egyre katasztrofálisabban siralmassá válik. Éppen ezért a könyvköltés az idén még nagyobb mértékben megszorítottam. Mégis ismételnem kell abbéli — tavaly már kifejtett — aggodalmamat, hogy a könyvek további romlása esetén kénytelen leszek a legutóbbi 15 év magyar könyvtermését még az olvasótermi használatból is kivonni. Feltétlenül kívánatos lenne, hogy a költségvetésbe külön összeg vétessék fel az immár másfél évtizedes kötetési hátralék foko-

zatos megszüntetésére. Az ország valahány könyvtára között egyedül az Országos Széchényi-Könyvtár az, amelynek nem a könyv hozzáférhetővé tétele, hanem megőrzése a legfontosabb feladata. A kötetésre hiányzó anyagi eszközök miatt immár másfél évtizede éppen ennek a tulajdonképeni főcéljának tud legkevésbé megfelelni. Külön költségvetési fedezetet kellene találni az állandó karbantartásra szoruló könyvek javítására és a rossz minőségű papírjuk és nyomdafestékük folytán önmaguktól lassan megsemmisülő háborús és forradalmi nyomtatványok konzerválására. E célból szükség lenne könyvkötőműhelyünk felszerelésének kiegészítésére s már működő fényképezeti üzemünk felszerelésének modernizálására.

Hasonlóképpen rámutattam már előző évi jelentésemben arra is, hogy az elmúlt évek hátralékainak feldolgozásával, valamint a folyó munka kapcsán, a Könyvtár katalóguscédula-anyaga alig remélt mértékben megrövidült. Továbbra is fennáll az a helyzet, hogy részben katalógustokok hiánya miatt, részben a tokok befogadására szánt hely elégtelensége miatt, az újabb cédulák beosztása haladékos szenved, sőt egyes betűknél már lehetetlenné is vált. Ezen a körülményen anyagi eszközökkel lehetne csupán segíteni, nemkülönben az anyagi eszközök hiányának ahhoz is, hogy a megszállott területi gyűjtemény külön cédulakatalógusához, valamint az évek óta több tízezerre növekedett kisméretű katalóguscédulák számára katalógusszekrényeket tudjunk csináltatni. A Könyvtár dotációja sajnos, korántsem elegendő arra, hogy a feltétlenül beszerzendő munkák és a mutatkozó hiányok lassú pótlásán kívül még dologi természetű beszerzéseket is tudjunk belőle eszközölni. Ezért feltétlenül szükség lenne arra, hogy a Könyvtár dologi felszerelésében mutatkozó hiányok pótlására a legközelebbi költségvetési esztendőre nagyobb összeg vétessék fel az állami költségvetésbe.

Előző évi jelentésemben részletesen foglalkoztam azzal a nehézséggel, amely a szakrendszerben való raktározásról a numerus currens szerinti raktározásra való áttérés kapcsán természetesen megszűnt szakkatalógus hiányából következik. Akkor kifejtett aggodalmaim megismétlésével újra hangsúlyozni kívánom, hogy fölöttébb kívánatos lenne egy könyvtári szakülés összehívása, amely a szakrendszer ügyében annál is inkább döntésre vinné a dolgot, mert az 1931. évi január 14-én dr. HÓMAN Bálint főigazgató elnöklésével megtartott ülés hasonló tárgyú határozata ezt kívánatosnak tartotta.

Az egyes külföldi érdeklődőkön kívül az idén is több ízben keresték fel Könyvtárunkat csoportos látogatók, akiknek nagyrésze a szokásos iskolákból állott. Jelentősebb kalauzolás 31 esetben történt. A vezetést végezték : dr. KEMÉNY György, dr. TÓTH László, dr. TREML Lajos, dr. ASZTALOS Miklós, dr. KOZOCSA Sándor, dr. HALÁSZ Gábor, dr. KНИЕZSA István és dr. GRONOVSKY Iván.

Az 1933. év folyamán az Országos Széchényi-Könyvtár tisztviselői karában a következő változások történtek. A m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter úr június 19-én kelt 18.412—1933. IV. sz. magas rendeletével PATAKY Alice polgári iskolai tanárt a VIII. fizetési osztályba könyvtári főtisztté kinevezte. A m. kir. VK miniszter úr június havában 18.920. sz. a. kelt magas rendeletével dr. ASZTALOS Miklós és dr. TREML Lajos I. o. könyvtári segédtiszteket könyvtári segédőrökké nevezte ki. A m. kir. VK miniszter úr 18.037—1933. IV. sz. rendeletével dr. DEÉR József egyet. magántanár, könyvtári szaknapidíjast megbízta az 1933—34. tanévre a szegedi magyar történeti tanszék helyettesítésével, ezen időszakra Könyvtárunknál fizetés nélkül szabadságolta. A m. kir. VK miniszter úr 24.412—1933. IV. sz. alatt kelt magas rendeletével dr. GRONOSZKY Ivánnak 1933. évi november hó 1-től 1934. évi június hó 30-ig terjedő időre ösztöndíjas gyakornoki tiszteletdíjat engedélyezett s szolgáltatással ezen időre Könyvtárunkhoz osztotta be. Dr. KUMLIK Emil ny. egyetemi könyvtárigazgató, aki tiszteletdíjának megszüntetése, 1932 július 1. óta tiszteletdíj nélkül teljesített szolgálatot, szeptember hó 20-án kelt beadványa értelmében Könyvtárunk kötelékéből kilépett. A m. kir. VK miniszter úr június 20-án kelt 17.818—1933. IV. sz. magas rendeletével SÁFÁR István műszaki altisztet nyugállományba helyezte. A m. kir. VK miniszter úr június hó 23-án kelt 18.849—1933. IV. sz. alatti magas rendeletével TURÓCZI Gábor szakaltisztet nyugállományba helyezte. A Magyar Nemzeti Múzeum Főigazgatósága június 30-án kelt 157—1933. G. H. sz. rendeletével SZENCZY Ferenc II. o. altisztet szolgáltatással Könyvtárunkhoz rendelte be, egyidejűleg pedig LAPUSÁN József napibéres szolgát kiegészítő szolgának alkalmazta. A Gazdasági Hivatal november hó folyamán BARTON András kiegészítő szolgát és SCHÖN Dezső teremőrt szolgáltatással Könyvtárunkhoz rendelte be.

A nyugdíjba helyezett SÁFÁR István műszaki altisztet arra az időre, amíg a rendkívüli munkák kapcsán fokozott raktározási fel-

adatok előtt állunk, rendkívüli munkájának külön díjazása mellett visszatartottuk.

A Magyar Nemzeti Múzeum Főigazgatósága május 26-án kelt 126—1933. G. H. sz. rendeletével dr. TREML Lajos részére 150 pengő tanulmányi segílyt, a segíly felhasználására pedig az Országos Magyar Gyűjteményegyetem 438—1933. sz. rendeletével egy havi rendkívüli szabadságot engedélyezett. Ugyancsak a Magyar Nemzeti Múzeum Főigazgatósága július hó folyamán 100—100 pengő rendkívüli tanulmányi segílyt engedélyezett dr. TÓTH László és dr. ASZTALOS Miklós részére. A kiutalt segílyeket dr. TÓTH László a varsói nemzetközi történeti kongresszuson, dr. ASZTALOS Miklós az Erdélyi Múzeumegyesület sepsiszentgyörgyi vándorgyűlésén való részvételre, dr. TREML Lajos bukaresti tanulmányútra használta fel.

A m. kir. VK miniszter úr 19.412—1933. IV. sz. alatt dr. TREML Lajost 1934. évi március hó 1-től június hó 30-ig a római Magyar Történeti Intézetbe küldte ki ösztöndíjas gyanánt. Dr. TREML Lajos az Országos Magyar Gyűjteményegyetem Tanácsának engedélyével ezt az ösztöndíjas kiküldetést két részletben teljesíti s így december hó közepén már Rómába utazott.

A Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatósága július hó folyamán 105—1933. sz. rendeletével dr. SIKABONYI Antal könyvtárnok ellen elrendelte a fegyelmi eljárást megelőző vizsgálatot, melynek vezetésével ERNYEY József éremtári igazgatót bízta meg.

* * *

Könyvtárunk Nyomtatványi Osztálya az elmúlt év folyamán 14.616 kötettel és füzetrel, valamint 9859 aprónyomtatvánnyal gyarapodott. Ebből kötelempéldányként jött be 12.751 könyv és füzet, továbbá valamennyi aprónyomtatvány. Ajándékként gyarapította anyagunkat 1345 könyv és füzet, 35 drb áttétel, 7 drb hivatalos kiadvány és 1 pótlás. Vétel útján jutott Könyvtárunk 478 műhöz. Ha a vásárlás tételét összevetjük a mult évi 255 kötettel, akkor azt látjuk, hogy ebben az évben 223 művel vásároltunk többet, azaz majdnem kétszer annyi könyv jutott Könyvtárunkba vásárlás útján, mint az előző évben. Vételre fordított a Nyomtatványi Osztály 8867.96 pengőt, 90 osztrák schillinget és 17 birodalmi márkát: ezek szerint tehát a Nyomtatványi Osztály 8969 pengőt fordított bevásárlásra. Tehát a folyó évben mintegy 5050 pengővel fordítottunk többet

könyvbeszerzésre, mint az 1932. évben és mintegy 3500 pengővel többet, mint az 1931. évben. Mivel ebben az összegben benne foglaltatik a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 3600 pengős rendkívüli dotációja is, az 1933. évi kiadásaink ismét az 1931-es nívón mozogtak. Az 1932. évi helyzettel szemben a javulást az okozta, hogy ennek az évnél második felét adósságok már nem terhelték. Csere mindössze egy ízben fordult elő, mikor 4 mű helyett 3 könyvetadtunk ki.

Meg kell jegyeznem, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium felosztott pedagógiai könyvtárának anyagából Könyvtárunknak jutott az értesítőkön kívül is több ezer darabot számláló könyvanyagot helyhiány miatt még szét sem bontottuk s azt csak akkor fogjuk növedéki-naplózni, ha raktározási helyünk lesz. Így ez az anyag nem szerepel ezévi gyarapodási kimutatásunkban.

Nevezetesebb szerzeményeink, amelyeknek egy része adomány gyanánt került Nyomtatványi Osztályunkba, a következők:

Szepsi KOROCZ György: *Az angliai... Jacob királynak... királyi ajándéka*. Oppenheim, 1612.

Melotai NYILAS István: *Agenda*. Kolozsvár, 1621.

FELVINCZI Sándor: *Lelki diadalomról való oktatás*. Debrecen, 1682.

SZENTKERESZTY Andreas: *Poema panegyricum*. Viennae, 1611.

Rebellischer Klag-Brieff. 1708.

Szent David zsoltári. Amsterdam, 1686. (Vörös bőrkötés aranyozással, függeszthető bőrtokkal, APAFI Mihály számára).

Szent Biblia. Basel, 1751. (Festett bőrkötés ezüst kapcsokkal, TELEKI Sámuelné exlibrisével).

Salamon... Markalffal való... beszédeknek... könyve. Kolozsvár, 1577.

ILOSVAI: *Historia regis Ptolomei*. Kolozsvár, 1588.

Bogáti FAZEKAS: *Aspasia aszszony dolga*. Kolozsvár, 1591.

IDARI: *Historia Alexandri magni*. Kolozsvár, 1591.

CSÁKTORNYAI: *Historia két görög Hertzegről*. Kolozsvár, 1592.

CSERÉNYI: *Historia az persiai fejedelmekről*. Kolozsvár, 1592.

CSÁKTORNYAI: *Grobian verseinek fordítása*. Kolozsvár, 1592.

PÁZMÁNY: *Kereztieni felelet*. Grác, 1607.

ZVONARITS: *Az Ur vacsorája*. Csepreg, 1643.

LÉPES: *Jesus Christusként életéről elmékedések*. Bécs, 1615. (Unikum. Csere).

Kurzer Bericht von der Hungerischen Krankheit. Wien, 1575.

HELTAI G.: *A bibliának első része.* Kolozsvár, 1551.

CICERÓ: *Somnium Scipionis* és

BALBUS: *De laudibus bellicis regis Pannoniae.* Paris, 1495.

A Könyvtár Nyomtatványi Osztályának használata ez évben a következő volt: 20.673 olvasó használt 58.750 kötetet; 7.380 térítvényen kikölcsönöztetett 11.456 mű. Tehát az előző évi forgalommal szemben 620-szal kevesebb olvasó 2180 művel olvasott többet és 352-vel kevesebb kölcsönző 2168 művel kevesebbet kölcsönzött ki. Amíg tehát az olvasótermi használat növekedett, addig a kölcsönzés mintegy egyhatodával csökkent. Ez utóbbi körülmény azzal magyarázható, hogy a kölcsönzéseket még jobban megszorítottuk. A Könyvtár az év folyamán nyitva volt 271 napon, pontosan annyiszor, mint az előző évben.

* * *

A tisztviselők munkabeosztása a következő volt: HAVRAN Dániel c. könyvtárigazgató vezette az ajándék- és vétel-naplót, intézte a vásárlásokat és becsléseket, folytatta a használhatatlanná vált szak-katalógusok átírását és a művek jelzeteinek átvezetését, a cédula-beosztások kapcsán észrevett osztályozási hibákat helyreigazította. Vezette a Nyomtatványi Osztályt. Dr. KEMÉNY György könyvtárnok folytatta az országgyűlési nyomtatványok külön szakba való feldolgozását, dolgozott a kifestők rendezésében s hozzáférhetővé tette revízió és beszámolás útján az ú. n. editio princeps-gyűjteményt; ellenőrizte a könyvkötést. Dr. SIKABONYI Antal könyvtárnok a külügyminisztérium könyvtárában teljesített szolgálatot. Könyvtárunkban hivatalos munkát egyáltalában nem végzett. Dr. PÁNITY Vukoszava könyvtárnok folytatólagosan dolgozott a háborús- és proletár-gyűjtemény anyagán. Dr. PUKÁNSZKY Béláné KÁDÁR Jolán dr. könyvtárnok végezte a muzeális könyvgyűjteményekkel kapcsolatos folyómunkákat, irányította az APPONYI-könyvtári kézikönyvtár feldolgozását, feldolgozta az új muzeális szerzeményeket. Kiválogatta a BÁTHORY-SOBIESKI-kiállítás könyvtári anyagát. LAVOTTA Rezső zeneművészeti előadó katalogizálta a II. sz. növedéki napló anyagát, feldolgozta az egyházi sematizmusok gyűjteményét. PATAKY Alice könyvtári főtiszt katalogizálta a kötelespéldányanyagot s egy hónapon át titkári teendőket végzett a Múzeum főigazgatóságán. EPERJESY János könyvtártiszt végezte a cédulák beosztását, ezzel

kapcsolatban kiemelte a duplumok és az egyesítésre váró művek céduláit. Dr. TREML Lajos segédőr résztvett a megszállott területi gyűjtemény feldolgozásában és a könyvanyag raktározási munkálataiban. Egy hónapon át titkári teendőket végzett. Dr. ASZTALOS Miklós segédőr végezte az adminisztrációs és titkári teendőket, irányította a raktározási munkákat, részben vezette a numerus currens helyrajzi naplóját. Dr. KOZOCSA Sándor II. o. segédtsízt vezette a könyvkölcsönzést, ellátta az olvasótermi referenszolgálatot. Dr. KНИЕZSA István tiszteletdíjas gyakornok résztvett a megszállott területi gyűjtemény feldolgozásában és a raktározási munkálatokban, vezette a Pedagógiai Könyvtár anyagának átvételével kapcsolatban felmerült összes munkálatokat. Dr. DEÉR József az év folyamán mindvégig fizetéstelen szabadságon volt s mint megbízott helyettes a Ferenc József-Tudományegyetemen a magyar történelmet adta elő. Dr. KATONA Lajosné PALLÓ Margit dr. szaknapidíjas katalogizálta és raktározta a sorozatos és gyűjteményes munkákat. Dr. ZOLNAI Klára ideiglenes jellegű szaknapidíjas az APPONYI Rariora-gyűjtemény katalogizálásával foglalkozott, segédkezett a Hírlaptárnak a folyóirathianyok összeállításánál. Dr. GRONOVSKY Iván ösztöndíjas gyakornok végezte a titkárságon a gépirói munkákat és a külföldi levelezést, végezte a fényképezeti üzem minden munkálatát és adminisztrációját, résztvett a helyrajzi napló vezetésében és készítette az új szerzemények jegyzékét. MONDOK Károlyné kezelőnő a megszállott területi gyűjtemény és a díszművek céduláit pótolta, a raktározási munkálatoknál segédkezett s október óta hetenként egy napon a Levéltári Osztályban a gépirói teendőket végzi. HUBAY Ilona napidíjas PUKÁNSZKYNÉ irányítása mellett a muzeális könyvgyűjtemények anyagának feldolgozását végezte. Dr. KUMLIK Emil ny. könyvtárigazgató mint önkéntes segéderő lemondásáig végezte a duplumanyag jegyzékbefoglalását. LÁSZLÓ Gyula ny. el. isk. igazgató-tanító, önkéntes segéderő folytatta az iskolai értesítők feldolgozását és beszámozását. Dr. GARDA Samu ny. középisk. tanár az idén is önként bejárta és folytatta a térképanyag feldolgozását.

Az olvasótermi szolgálatot felváltva végezték a Nyomatványi Osztály, Kézirattár és Zenei Osztály VIII. fizetési osztályon alul levő tisztviselői. Minden tisztviselő körülbelül két és félhavonként egyszer, hétfőtől péntekig látta el ezt a munkakört s ugyanazon napokon zárta is a Könyvtárt. Az ingyenes munkaerők közül csak LÁSZLÓ

Gyula vett ebben a munkában részt. Szombatonként a Hírlaptár adott olvasótermi ügyeletet.

A Pedagógiai Könyvtár cédulaanyagának a mi cédulaanyagunkkal való összevetésében hosszabb-rövidebb ideig Könyvtárunknak ügyszólván valamennyi tisztviselője résztvett.

A Könyvtár adminisztrációjának évi ügyforgalma 155 ügyszerű volt, szemben az 1932. évi 303 és az 1931. évi 523 ügyszerűvel. Az ügyszerűk számának ilyenmértű csökkenése az adminisztráció racionalizálása kapcsán következett be, amennyiben a sablonosan megismétlődő, azonos természetű ügyek közös ügyszám alatt intéztettek el s csak a mutatóban szerepelnek darabonként. Az adminisztráció egész évben postázott 855 darab levelet, illetve csomagot.

A havonként, utóbb félhavasokként kifüggesztett új szerzemények jegyzékébe csak az 1932 és 1933-ban megjelent műveket vettük fel, ezek közül is mellőztük a tankönyveket, jegyzőkönyveket, alapszabályokat, számadásokat stb. hasonló természetű nyomtatványokat. Az év folyamán kifüggesztettünk összesen 1413 címet. Az új szerzemények kifüggesztésének kezdetétől, 1931 márciusától 1933 december 31-ig kifüggesztettünk összesen 4862 címet.

***

A Kötelese példány Osztályban dr. GULYÁS Pál főkönyvtárnok a vezető és ellenőrző munkákon kívül törzskönyvezte a kötelese példányokat, szerkesztette a Magyar Könyvészetet és megreklamálta az évnegyedes kimutatásokból hiányzó könyvanyagot. ISTVÁNFI Károly könyvtári főtiszt naplózta a kötelese példányokat, beosztotta és nyugtatta a végleges bibliografiai cédulákat, nyilvántartotta a nyomdaváltozásokat és végezte a postai expediciót.

A Kötelese példány-Osztály ügyforgalma a következő volt: 561 beiktatott csomag, 307 reklamáció, 1142 levél, 12.751 benaplózott mű, 5590 falragasz, 1220 gyászjelentés, 2 hivatalos irat, 735 műsor, 2 perirat, 1408 színlap és 902 különféle nyomtatvány. Feljelentés az egész év folyamán nem volt.

***

Kézirattárunk az 1933. évben 529 darabbal és 28 csomaggal, illetőleg köteggel gyarapodott. Ebből 208 darab és 4 csomag volt vétel, 148 drb és 6 csomag ajándék, illetőleg hagyaték, 40 drb áttétel, 28 drb és 3 csomag raktárrendezésből került elő, 4 drb hivatalos fény-

kép, 66 drb és 15 csomag letét s a velencei egyezmény alapján 35 drb. Vételre fordított a Kézirattár 3378.20 pengőt és 500 svájci frankot, azaz közel 4000 pengőt. Az 1933. évben tehát a Kézirattár kerek összegben 2700 pengővel fordított többet anyagának gyarapítására, mint az előző évben. Ebből az összegből 1600 pengő volt rendkívüli dotáció, illetőleg külső támogatás s így magából a dotációból mintegy 1100 pengővel többet tudunk a Kézirattár anyagának gyarapítására fordítani, mint az előző évben.

Összegezve a Nyomtatványi Osztály és Kézirattár gyarapítására fordított összeget, az 1933. évben a Könyvtár anyagának gyarapítására kerek számban 12.970 pengőt fordítottunk, amiből 5200 pengő lévén külső támogatás, illetőleg rendkívüli dotáció, a rendes évi állami dotációból az évi gyarapodásra 7770 pengőt fordítottunk. Az állami dotáció és ezen összeg közötti különbséget, valamint azt a 400 pengőt, amelyet a BSzKRT ajándékozott a Könyvtárnak, részben az év folyamán felmerült dologi kiadások fedezésére, részben pedig az említett fennállott tartozásaink kifizetésére fordítottuk.

A Kézirattár nevezetesebb szerzeményeit két csoportra osztva sorolom fel. Az első csoportban szerepelnek a vétel, vagy ajándék útján bekerült nevezetesebb szerzemények, míg a másodikban a velencei egyezmény alapján megkapott kéziratokat sorolom fel.

I.

(A velencei egyezménytől független gyarapodás.)

A *Teleki-kódex* néven ismert nyelvemlék.

Özv. VAJDA Jánosné naplója.

BESSENYEY Györgyre vonatkozó két államirat.

A *Tatrosi-kódex* néven ismert, XVII. századi históriás énekeket tartalmazó kézirat.

VÖRÖSMARTY Mihály fiatalkori kéziratai.

Székely rovásírás-ábécé a XV. század közepéről. Eredeti, hártýára írt kézirat.

A KORODA Pál—REVICZKY Gyula-féle kéziratot és levelezés-hagyaték.

II.

(Gyarapodás a velencei egyezmény alapján.)

Béla király jegyzőjének, P. mesternek (Anonymus) Gesta Hungarorum — a magyarok tetteiről írt könyve. 4°, 24 leveles, XIII.

századi, címlapján egy díszesebb, színes nagy kezdőbetűvel és vörös fejezetkezdő nagybetűkkel díszített, rubrikált, latinnyelvű hártya-kódex, arany kétfejű sasos, új, fehér pergamenkötésben.

Magyarország képes krónikája vagy *Márk krónikája*. Latin. Folio. XIV. század. Északi pergamen és írás. 213×300 mm. 73 lap. Díszes címlappal és csaknem minden lapon egy vagy több (összesen 139) miniatúrával, iniciáléval és lapszéldíszítésekkel.

Acephalus-kódex — Magyarország krónikája. 4°, 127 leveles, XIV. századi, latinnyelvű, rubrikált, magyarországi hártyakódex, arany kétfejű sasos, új, fehér pergamenkötésben.

Calendarium, necrologium et diurnale Strigoniense. 2°, 108 leveles, sok díszes kezdőbetűvel ékesített, latinnyelvű, XIV. századi, magyarországi hártyakódex, arany kétfejű sasos, új, fehér pergamenkötésben.

Esztergomi breviárium. 2°, 181 leveles, díszes címlappal és több színes iniciáléval díszített XV. századi, latinnyelvű, magyarországi hártyakódex, aranyozott, új, fehér pergamenkötésben.

Sermones de tempore et de sanctis iuxta ordinem dioeceseos Strigoniensis. Szentbeszédgyűjtemény és teológiai tankönyv. 4°, 225 leveles, rubrikált, helyenként magyar glosszás, latinnyelvű, XV. századi papírkódex, új félpergamenkötésben.

II. *Ulászló király számadáskönyve*. Nagy 4°, 333 leveles, XV. századi, latinnyelvű, dísz nélküli papírkódex, régi, egyszerű, barna bőrkötésben.

Ilosvay-kódex — magyar törvénytár. 4°, 377 leveles, díztelen, latinnyelvű, XVI. századi papírkézirat, egykorú, superexlibrises, barna bőrkötésben.

Birk-kódex, VÁCI Pál barát *magyar nyelvű apácaregulái*. 8°, 4 levélnyi, XV. századi, magyar nyelvű, díztelen, papirosra írt fordítás-fogalmazvány, modern keménypapír-borítékban.

Quadripartitum — Négyeskönyv. 2°, 393 leveles, díztelen, latinnyelvű, XVI. századi papírkézirat régi fehér pergamenkötésben.

Bécsi- vagy Révai-kódex, magyar bibliafordítás. 8°, 162 leveles, rubrikált, néhány primitív festésű, színes nagy kezdőbetűvel ellátott, XV. századi magyar nyelvű papírkódex, új, veresbarna, aranyozott, bőrkötésben.

Sambucus-kódex — Magyarország krónikája, KÉZAI Simon mester

előszavával. 4°, 50 leveles, rubrikált, latinnyelvű, XV. századi, olaszországi papírkódex, XVIII. századi, aranynyomású fehér pergamenkötésben.

Szerémi György magyar királyi udvari káplán *Emlékiratai Magyarországról*. 2°, 125 leveles, dísztelen, latinnyelvű, XVI. századi papírkézirat, sötétszürke, XVIII. századi préselt bőrkötésben.

Thuróczy-kódex, magyar krónika és törvénytár. 8°, 103 leveles, dísztelen, latinnyelvű, XV. századi papírkódex, egykorú, elől barna, hátul fehér, javított, préselt bőrkötésben.

Johannes Müller Regiomontanus. Canones LXIII in tabulam primi mobilis, cum tabula. Latin, folio, 1480 körül. Északi pergamen és írás. (280×200 mm.) 102 lap.

Agathias. De bello Gothorum et aliis peregrinis historiis per Christophorum Personam romanum e greco in latinum traductus. Latin, folio, 1483—84. Olasz pergamen és írás. (289×210 mm.) 164 lap. Két címlappal és számos lapszeldíszítéssel és iniciáléval.

M. Fabius Quintilianus. Institutionum oratoriarum libri XII. Latin, folio, 1470 körül. Olasz pergamen és írás. (277×200 mm.) 278 lap. Egy címlappal és számos iniciáléval. Eredeti Corvin-bőrkötés, a táblák közepén MÁTYÁS címerével, melyet felülnyomással próbáltak eltüntetni; poncolt arany metszés.

S. Basilius Magnus, Contra Eunomium, cum praefationibus Bessarionis et interpretis Georgii Trapezuntii. Latin, quart. 1470 körül. Olasz pergamen és írás. (144×277 mm.) 156 lap. Egy címlappal és több kis iniciáléval. Egykorú flórenci barna bőrkötés, poncolt arany metszés.

Tribrachus Mutinensis ad archiepiscopum Strigoniensem eclogae. Latin, quart. 1470 körül. Olasz pergamen és írás. (190×133 mm.) 28 lap. Egy címlappal.

Philostratus. Heroica, icones, vitae sophistarum et epistolae ab Antonio Bonfine traductae. Latin, folio, 1488—90. Északi pergamen és írás. (220×355 mm.) 171 lap. Két címlappal, hat fejezetkezdő, az egész lapot elborító díszítéssel és számos iniciáléval. Kötése a király budai műhelyében készült, barna bőrből. Elülső táblájának közepén II. ULÁSZLÓ lengyel sasa, a hátsó táblán MÁTYÁS címere. Poncolt arany metszés.

Chalcidius. De immortalitate animae. Latin, folio, XV. század.

Olasz pergamen és írás. (185×258 mm.) 52 lap. Egy címlappal. Egykorú flórenci barna bőrkötés, arany metszés.

Horatius Flaccus. Carmina. Latin, quart. XV. század. Olasz pergamen és írás. (219×135 mm.) 159 lap. Egy címlappal és 10 iniciáléval.

Fulgentius Planciades. Mythologiarum libri III. stb. Latin, folio, XV. század. Olasz pergamen és írás. (246×157 mm.) 65 lap. Egy címlappal és két iniciáléval. Egykorú vörösbarna maroquinkötés, arany metszés.

Antonius Bonfinius. Symposion de virginitate et pudicitia conjugali. Latin, quart, 1485. Olasz pergamen és írás. (285×188 mm.) 171 lap. Egy címlappal és több iniciáléval.

Xenophon. De republica Lacedaemoniorum latine a Francesco Philelfo cum eiusdem praefatione stb. Latin, quart, 1470 körül. Északi pergamen. (248×155 mm.) 55 lap. Egy címlappal. Eredeti Corvin-bőrkötés MÁTYÁS címerével, arany metszés.

Poetae Christiani. Genealogia deorum carmine hexametro stb. Latin, folio, XV. század. Északi pergamen és írás. (280×175 mm.) 35 lap. Eredeti Corvin-bőrkötés, MÁTYÁS címerével, arany metszés.

Antiphonarium (egyházi szerkönyv). Latin, nagy folio, XV. század. Északi pergamen és írás. (495×366 mm.) 201 lap. Egy címlappal és 46 nagy miniaturával, számos iniciáléval.

Johannes Boccaccius de Certaldo. De casibus virorum illustrium. Latin, folio, 1422. Olasz pergamen és írás. (280×217 mm.) 95 lap. Címlap kitépve, néhány iniciálé. Eredeti Corvin-bőrkötés, a táblák közepén MÁTYÁS király hollója. Poncolt arany metszés.

S. Basilius episcopus Caesariensis, Homiliae in hexameron, latine redditae ab Eustachio diacono. Latin, quart, 1470 körül. Északi pergamen és írás. (140×167 mm.) 42 lap. Egy címlappal. Egykorú kötés.

Asconius Pedianus. Enarrationes in Ciceronis orationes. Latin, quart, 1470 körül. Olasz pergamen és írás. (257×178 mm.) 80 lap. Egy címlappal és kisebb iniciálékkal. Eredeti Corvin-bőrkötés, a táblák közepén MÁTYÁS címerével, poncolt arany metszés.

Georgius Trapezuntius. Compendium grammaticae ad Andream filiolum. Latin, folio, 1470. Északi pergamen és írás. (295×193 mm.) 42 lap. Egy címlappal. Eredeti Corvin-bőrkötés, MÁTYÁS címerével, arany metszés.

S. Bernhardus Claraevallensis. De consideratione ad Eugenium III.

papam stb. Latin, quart, 1470 körül. Északi pergamen. (236 × 159 mm). 71 lap. Címlappal. Eredeti Corvin-bőrkötés MÁTYÁS címerével, arany metszés.

Isocrates. Oratio ad Demonicum interprete Lapo de Castiglione Florentino stb. Latin, quart, 1470 körül. Olasz pergamen. (218 × 140 mm.) 40 lap. Egy címlap MÁTYÁS címerével.

Kovachich, Mart. Georg. Memoriale de adornanda nova collectione et emendata editione decretorum comitialium Regni Hung. Budae, 1802, 2°, saec. XII. Latin.

Kovachich, Mart. Georg. Indices manuscriptorum in diversis Bibliothecis reperibilium. Specificatio collectionum MS. de rebus Hungaricis MS. saec. XIX. in 2°. Latin.

Ezen kívül még két kéziratot kaptunk Bécsből, mivel azonban azok eredetileg a budapesti Egyetemi Könyvtár tulajdonában levő HEVENESY-gyűjteményből származnak, előterjesztésemre az Országos Magyar Gyűjteményegyetem 28/1934. sz. hozzájárulásával át fogjuk adni a budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter-Tudományegyetem Könyvtárának.

A Kézirattár használatáról a következőkben számolhatok be : 396 kutató használt 835 újkori, 52 középkori kéziratot, 1302 drb és 5 tok irodalmi levelet, 88 drb analektát, 4 drb Petőfi-ereklyét, 3 drb nyelvemléket, 3 hasonmást és 1 raritást. Összesen 2288 darabot és 5 tokot. 61 esetben kölcsönöztünk 148 kéziratot, 22 hasonmást, 131 irodalmi levelet, összesen 301 darabot. Eszerint az évi forgalom 457 kutató, 3006 darab és 5 tok használt kézirat volt. A Kézirattár forgalma az 1932. évvel szemben 34 kutatóval és 777 drb kézirattal csökkent.

A Kézirattár tisztviselőinek munkássága :

Dr. RÉDEY Tivadarné HOFFMANN Mária dr. könyvtárnok vezette a Kézirattár ideiglenes és végleges növedéki naplóját, résztvett az új anyag raktározásában és a raktárrevízióban, feldolgozta a SCHÖNHERR Gyula-hagyatékot, hozzáfogott a JUSTH Zsigmond-levelezés feldolgozásához.

Dr. TÓTH László múzeumi I. o. titkár végezte a kutatók kiszolgálását s azok számára referensszolgálatot teljesített, ő intézte a Kézirattár alkalmi megbízatásait s megkezdte a SZABÓ-HELLEBRANT-féle Régi Magyar Könyvtár katalógusának revízióját.

Dr. BARTONIEK Emma könyvtárnok folytatta a középkori

kéziratok katalógusának III. revízióját, intézte a kéziratári kölcsönzést, megkezdte a fényképek repertóriumának készítését, kutatókat szolgált ki.

Dr. HALÁSZ Gábor szaknapidíjas gyakornok felbecsülte a vételre ajánlott kéziratokat, kisebb levelezéseket dolgozott fel, elvégezte a Quart. hung. kolligátumainak részletező katalógizálását, feldolgozta a SZÜLLŐ Géza-féle letétet s hozzáfogott a Fol. hung. kolligátumainak részletező katalógizálásához.

Tekintettel arra, hogy a rendes havi statisztikai jelentésekkor nemcsak a Nyomtatványi és Kéziratári Osztály forgalmát szoktuk jelenteni, hanem a Nyomtatványi Osztály tisztviselői által lebonyolított hírlaptári olvasótermi és kölcsönzési forgalmat is, legyen szabad jelentésem befejezéséül megemlékezem a Nyomtatványi Osztály, Kéziratár és Hírlaptár összesített forgalmáról is. Nevezett három osztály az 1933. év folyamán 36.571 igényt elégített ki s összesen 95.753 nyomtatvány-, hírlap-, illetve kéziratdarabot bocsátott az igénylők rendelkezésére. JAKUBOVICH EMIL.

Levéltári Osztály.

1931.

A Múzeumi Levéltár anyaga az 1931. év folyamán vétel útján 1279 darabbal, 1 láda (kb. 1500 darab) és 2 csomag (kb. 300 drb) irattal, ajándékozás által 398 darabbal, más osztályból való áttétel útján 1643 darabbal, hivatalos úton készült másolás vagy fényképezés révén 3 darabbal, a levéltári limbus anyagából történt kiválogatás révén 181 darabbal, örökletéteményezés útján pedig 5653 megszámlolt darabbal és 50 iratsomónak és 10 ládának körülbelül 18.061 darabra becsülhető megszámlolatlan iratával, összesen tehát körülbelül 29.018 darabbal gyarapodott. E gyarapodásból a *Hazai Iratok Osztályára* esik 29.010 darab, a *Külföldi Iratok Osztályára* pedig 8 darab. A Hazai Iratok Osztályán belül a Levéltári Osztály tulajdonát képező *Törzsanyag* gyarapodása 5296 darabra, az *örökletétkép elhelyezett iratok nagy csoportja* pedig 23.714 darabra rüg.

A törzsanyag gyarapodása, feldolgozás után beosztást fog nyerni egyrészt a törzsanyag általános, nem csoportosított gyűjteményébe, másrészt a törzsanyag külön gyűjteményébe, tehát a címereslevelek, céhiratok, 1848/49-es és emigrációs gyűjtemény, genealógiák, fénykép-